

Analyzing the complex of essential and substantive characteristics of unitarism as a phenomenon of modern constitutional law, outlines perspective directions of development of the unitarian doctrine. The synergistic connection between the theory of modern unitarism, the principles of unitarity of the state territory and the fundamental institutions of political-legal and state-administrative life of modern unitary states is shown. It proves that the unitary system is not only one of the important components of the process of achieving the tasks, goals and functions of most modern states, but also an immanent feature and strategic element of the mechanism of exercising their sovereign rights.

Considering that unitarism is a multidimensional socio-political and constitutional phenomenon: it is an idea, a theory, a scientific direction, and a global social and constitutional practice, and a constitutional form of the existence and functioning of territorial communities, and the historical state of national statehood and Ukrainian regional civilization, and the form of realization of national identity and citizenship, etc., concludes the relevance and necessity of forming a unitarist discourse in modern constitutional law science and education.

In the opinion of the author, consistent conceptualization and institutionalization of the unitarist doctrine will allow us to understand the deep processes that determine the emergence of the phenomenon of national unitarism, testify to the enormous civilizational role and axiological, ontological, epistemological, functional and psycho-logical features in the course of its political structuring, formation of market economy relations, implementation of eco-humanistic national security and defence.

Key words: unitarism, unitarian, territory, state, state system, unitary system, administrative and territorial system.

DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-202-211

УДК 342;342

В. О. АНТОНОВ,

доктор юридичних наук, доцент*

ORCID: 0000-0002-6407-5170

СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ЗАВДАННЯ І ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджуються актуальні теоретико-правові та конституційні проблеми, пов'язані із напрацюванням стратегії національної безпеки, яка має посідати сьогодні чи не одне із центральних місць у розбудові незалежної Української держави. Адже саме стратегія національної безпеки визначає принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Ключові слова: стратегія національної безпеки, виклики та загрози, забезпечення національної безпеки, права та свободи людини і громадянина, воєнна безпека, обороноздатність держави, збройні сили, позаблоковий статус, нейтральний статус.

Антонов В. А. Стратегия национальной безопасности Украины в современных условиях: задания и проблемы реализации

В статье исследуются актуальные теоретико-правовые и конституционные проблемы, связанные с разработкой стратегии национальной безопасности, которая должна занимать сегодня едва ли не одно из центральных мест в развитии независимо-

* **Antonov Volodymyr**, Doctor of Juridical Sciences, Docent

го Украинского государства. Ведь именно стратегия национальной безопасности определяет принципы, приоритетные цели, задачи и механизмы защиты жизненно важных интересов личности, общества и государства от внешних и внутренних угроз.

Ключевые слова: стратегия национальной безопасности, вызовы и угрозы, обеспечения национальной безопасности, права и свободы человека и гражданина, военная безопасность, обороноспособность государства, вооруженные силы, внеблоковый статус, нейтральный статус.

Antonov Volodymyr. Ukraine's national security strategy in modern conditions: tasks and implementation problems

The article examines topical theoretical, legal and constitutional problems associated with the development of a national security strategy, which should now occupy almost one of the central places in the development of an independent Ukrainian state. After all, it is the national security strategy that determines the principles, priority goals, objectives and mechanisms for protecting the vital interests of the individual, society and the state from external and internal threats.

Key words: strategy of national security, challenges and threats, ensuring national security, human and civil rights and freedoms, military security, state defense, armed forces, non-aligned status, neutral status.

Вступ. Утвердження України як суверенної і незалежної держави відповідно до ст. 1 Конституції України значною, якщо не вирішальною, мірою залежить від забезпечення її національної безпеки.

На тлі зростаючих загроз і нестабільності у світі постають нові виклики міжнародній безпеці у сировинній, енергетичній, фінансовій, інформаційній, екологічній, продовольчій та інших сферах. Загрози від поширення зброї масового ураження, міжнародний тероризм, транснаціональна організована злочинність, кіберзагрози, піратство, нелегальна міграція, міждержавні та громадянські конфлікти стають все більш інтенсивними, зачіпають все нові геополітичні регіони і держави. Спостерігається небезпечна тенденція перегляду державних кордонів з порушенням норм міжнародного права, застосуванням сили і погрози силою вирішувати міжнародні проблеми.

Свідченням цієї тенденції є збройний конфлікт на сході України за участю Російської Федерації та анексія нею Криму, чим порушено державний суверенітет і територіальну цілісність України.

Водночас дедалі більш загрозливими стають внутрішні виклики національній безпеці. Неефективність системи забезпечення національної безпеки через недосконалість системи державного управління, витратна економічна модель та економічна криза, що поглиблюється, виснаження фінансових ресурсів держави і, як наслідок, зниження рівня життя населення, тотальна корупція, спотворення демократичних процедур, що стримує процеси кадрового оновлення державних органів, ведуть до неспроможності держави виконувати свої функції, насамперед щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, викликають зростаючу недовіру до держави з боку суспільства і загрожують його руйнацією.

Зважаючи на це, проблема напрацювання сучасної стратегії національної безпеки України постає як надзвичайно актуальна, першочергова, що потребує її суспільного і державного вирішення. А це зумовлює нагальну потребу напрацювання єдиної системи знань про стратегію національної безпеки на основі наукової методології, в тому числі визначення ефективних правових засобів забезпечення національної безпеки.

Огляд літератури. Науково-теоретичним підґрунтям даного дослідження стали наукові здобутки вітчизняних і зарубіжних вчених, які прямо чи побічно стосуються проблем національної безпеки, зокрема, в працях В.О. Антонова¹, В.П. Горбуліна², В.А. Ліпкана³, А.П. Дмитрієва⁴. Зазначені автори, аналізуючи стратегію національної безпеки, відзначають, що вона постає перед нами не як абсолютне, а як відносне явище, що і набуває змістовного вираження тільки у зв'язку з конкретними об'єктами або з конкретною галуззю людської діяльності та предметами навколишнього світу. Стратегія не існує сама по собі, ізольовано чи у відриві від загальної людської життєдіяльності, а тісно пов'язана з усіма аспектами життя людини, суспільства та держави, де головною її функцією виступає забезпечення належних умов їх існування та подальшого розвитку.

Постановка проблеми дослідження. На сьогодні в багатьох державах світу стратегія національної безпеки спрямована на захист життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави.

Історичний і сучасний світовий досвід свідчить, що подальший розвиток і захист найважливіших здобутків України потребує чіткої визначеності державою у стратегічних пріоритетах та цілях, які мають відповідати викликам і загрозам XXI ст., її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки.

Метою та завданням дослідження є концептуально-конституційний аналіз аксіологічних, онтологічних та телеологічних аспектів стратегії національної безпеки України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Розв'язання теоретико-правових проблем, пов'язаних із напрацюванням стратегії національної безпеки, має посідати сьогодні чи не одне із центральних місць у розбудові незалежної Української держави. Адже саме стратегія національної безпеки визначає принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Правовою основою розробки та реалізації стратегії є Конституція України, Закон «Про основи національної безпеки України» (2018 р.), інші закони та міжнародні угоди, ратифіковані Верховною Радою, які в сукупності визначають основні засади політики держави у сфері національної безпеки.

Головна мета стратегії – забезпечити такий рівень національної безпеки, який би гарантував права і свободи людини і громадянина, сталий інноваційний розвиток України, її культури та ідентичності, конкурентоспроможність економіки і суспільства, подальше зміцнення міжнародних позицій та авторитету Української держави в сучасному світі. Проблема забезпечення національної безпеки держави постає, з одного боку, як найважливіша умова здійснення цих демократичних перетворень, а з другого – забезпечує реалізацію стратегічної мети побудови суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Розглядаючи національну безпеку як найважливішу умову здійснення демократичних перетворень, слід зазначити, що такі радикальні зміни і перетворення вимагають мобілізації значних зусиль держави та суспільства. Виклики безпеки зумовлюють їх відволікання та переорієнтацію на відвернення загроз, що виходять як із внутрішнього середовища, так і зовнішньополітичного оточення держави. Більше того, нейтралізація та відвернення загроз може спричинити не тільки суттєве уповільнення темпів розвитку українського суспільства, а й зробити неможливим подальше демократичне оновлення та існування самої держави.

У цьому аспекті привертають до себе значну увагу загрози національній безпеці України, що виникли після революційних подій кінця 2013 – початку 2014 р., а також, що мають місце сьогодні, зокрема, пандемія, пов'язана з COVID-19. Насамперед йдеться про значне падіння обсягів виробництва, поглиблення енергетичної кризи, глибокомасштабну та системну корупцію, невизначеність та безсистемність у здійсненні економічних реформ, прояв сепаратизму, федералізму, наявність антиукраїнських сил та політичних партій, котрі, діючи всупереч Конституції України, роблять спробу дестабілізувати соціально-економічну та політичну ситуацію в країні, викликати соціальну напруженість та невдоволеність значних верств населення суспільства.

Проте потрібно зробити особливий наголос на небезпеці російської військової ескалації на східних кордонах держави, яка суттєво зросла після російсько-українського конфлікту та анексії Криму. Однак чи не найбільш небезпечною загрозою для подальшого існування Української держави є прояв сепаратизму, федералізму, наявність антиукраїнських сил і політичних партій, котрі намагаються знищити національну єдність та соборність держави, її територіальну цілісність.

Для України проблема захисту життєво важливих національних інтересів залишається надзвичайно складною та актуальною. На жаль, упродовж понад трьох десятиліть українській владі не вдалося досягти суттєвих успіхів у формуванні та реалізації ефективної політики національної безпеки. Кризові явища, що притаманні майже всім сферам суспільного життя країни та зовнішніх відносин, предметно демонструють відсутність чіткої, довгострокової стратегії подальшого розвитку і захисту найважливіших здобутків України.

Так, попри очевидну важливість питання забезпечення обороноздатності держави, нинішній стан Збройних Сил України на тлі сучасного російсько-українського воєнного конфлікту є вельми критичним. Фактичний провал головних програм реформування та переозброєння української армії, систематичне недофінансування потреб на утримання та підготовку Збройних Сил ставить під загрозу можливість виконання ними основних завдань щодо захисту територіальної цілісності та недоторканності Української держави.

Нині процеси розвитку Української держави і формування громадянського суспільства відбуваються за умов триваючих глобальних трансформацій у світі, активного «переформатування» відносин провідних світових гравців, формування нової архітектури глобальної та регіональної безпеки, інтенсивних пошуків світовим співтовариством шляхів виходу із фінансово-економічної кризи і становлення нового світового економічного порядку. Саме у такі періоди світової історії закладаються на довгострокову перспективу підвалини нового світового порядку, роль і місце країни у міжнародних розкладах.

Подальший розвиток і захист найвагоміших здобутків України потребує чіткої визначеності держави у стратегічних пріоритетах, які мають відповідати викликам і загрозам ХХІ ст., її взаємодії з сучасними системами міжнародної і регіональної безпеки.

Саме від вибору та успішності реалізації зовнішньополітичного курсу Україною залежить стан не лише її національної безпеки, а й великою мірою це впливає і на стан безпеки і стабільності в Європейському регіоні. Проте у разі подальшої фактичної невизначеності України у системі світової і регіональної безпеки загрожує перетворенням нашої держави на буферну зону

між потужними міжнародними гравцями, які намагатимуться використовувати її територію для зменшення власних ризиків та загроз⁵.

З огляду на революційні події 2014 р. та російської анексії Криму та військових дій Росії на сході України, дестабілізація обстановки у Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні на порядку денному гостро постало питання про подальший стратегічний курс Української держави та можливі шляхи забезпечення її національної безпеки: збереження позаблокового та/або набуття нейтрального статусу;

- поглиблення рівня партнерства з НАТО та ЄС у сфері безпеки і оборони без вступу до Альянсу;
- вступ до Альянсу держав – учасниць НАТО.

Виходячи із теорії міжнародних відносин, слід зазначити, що більшість держав у пошуку шляхів забезпечення своєї безпеки, намагаються дотримуватися теорії політичного реалізму. Зазначена теорія стверджує, що існують лише два перевірених часом та світовою практикою шляхи забезпечення безпеки: а) створення власних потужних оборонних можливостей; б) об'єднання у воєнні союзи (блоки). Поряд із цим держави і блоки прагнуть досягти балансу сил за допомогою створення міжнародних інституцій, домовленостей, договорів з контролю над озброєнням та роззброєнням.

Аналізуючи шляхи забезпечення безпеки, потрібно зазначити, що зміцнення власних оборонних можливостей виступає необхідною умовою забезпечення національної безпеки, оскільки надає можливість державі проводити політику стримування з метою реалізації та захисту її власних національних інтересів, а також попередження та відвернення агресії з боку вірогідного противника. Такий підхід, як свідчать сучасні дослідження, не є універсальним і не може надати надійних і довгострокових гарантій забезпечення миру та безпеки. При цьому визначальним чинником у виборі цього шляху виступають економічні можливості держави, політична система та здатність суспільства нести величезні оборонні витрати.

Інший шлях, що передбачає об'єднання у воєнні союзи (блоки) є, власне, продовженням першого підходу, а саме – зміцненням власних воєнних можливостей окремих держав шляхом об'єднання їх можливостей з метою протидії спільним зовнішнім загрозам. Поряд із цим участь у воєнному союзі покладає на кожну із країн-учасниць певні обмеження та зобов'язання. Так, членство у воєнному союзі: надає можливість агресивним державам об'єднувати військові можливості для ведення війни; провокує створення альянсів противниками; підштовхує нейтральні сторони приєднатися до ворожого блоку; обмежує свободу вибору суверенної держави та її здатність швидко пристосуватися до зміни обставин; створює проблеми з дружніми державами, які не можуть бути членами альянсу⁶.

Попри існуючі застереження, переважна більшість держав продовжують об'єднуватися у воєнні союзи, вважаючи їх переваги більш значними, аніж можливі ризики. Більше того, на їх думку, зміцнення оборонних можливостей кожної з держав-учасниць такого альянсу сприятиме також активному розвитку партнерства не лише у військовій, а й у політичній, економічній, культурній та інших сферах життєдіяльності⁷.

Таким чином, вибір будь-якої із існуючих сьогодні моделей безпеки пов'язаний з певними перевагами та ризиками і потребує від держави створення власної та ефективної стратегії забезпечення національної безпеки.

Важливо зазначити, що Стратегія 2020 р. визначає стратегічну мету політики національної безпеки як формування сприятливих умов для забезпечення інтересів громадян, суспільства і держави зі сталою та зростаючою ринковою економікою, держави, що керується європейськими політичними й економічними цінностями, в якій повага і захист прав і законних інтересів усіх територіальних громад, суспільних верств, етнічних груп є запорукою незалежного, вільного, суверенного і демократичного розвитку єдиної України.

Зазначена Стратегія також передбачає розвиток особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО⁸.

Аналізуючи Стратегію 2012 р., якою було передбачено дотримання статусу позаблокової держави, слід зауважити, що прибічники ідеї позаблоковості (нейтралітету) вважають, по-перше, що такий статус є найбільш ефективним з погляду уникнення конфліктів, гарантування суверенітету та територіальної цілісності України. По-друге, у такому статусі Україна має розраховувати на гарантії безпеки, надані США, Російською Федерацією, Великою Британією, Францією і Китайською Народною Республікою у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що набули закріплення у Будапештському меморандумі 1994 р.⁹

Розглядаючи більш предметно ці аргументи, є підстави зробити ряд зауваг: Будапештський меморандум надає Україні лише політичні гарантії безпеки, і він, по суті, підтверджує юридичні гарантії, що містяться у Статуті ООН. Поряд із цим необхідно звернути увагу, що єдиною відмінністю між цими документами є наявність у меморандумі п. 6, яким передбачено, що у разі виникнення загроз безпеці України як без'ядерній державі, США, РФ і Велика Британія проводитимуть відповідні консультації щодо виконання взятих ними зобов'язань. Усе це переконливо засвідчує те, що, по-перше, це положення зобов'язує ядерні держави лише до обговорення питання безпеки України та не містить юридичних норм, які б зобов'язували ці країни надати реальну допомогу щодо захисту національних інтересів Української держави. І, по-друге, Франція і Китай не підписали зазначений документ, зробивши відповідні заяви з посиланнями на Статут ООН і Заключний акт НБСЄ, в яких не міститься положень про те, що вони приймають на себе зобов'язання на вимогу або на прохання України проводити консультації.

З огляду на ці обставини, а також перебіг подій, що відбуваються у взаємовідносинах між Росією та Україною, необхідно зробити висновок, що зазначений меморандум не став достатньою міжнародно-правовою гарантією безпеки Української держави в ході неоголошеної військової агресії з боку Росії. Більше того, сам акт військової агресії проти України з боку Росії відбувся не тільки всупереч Будапештському меморандуму, а й нормам міжнародного права. Крім того, в історії міжнародного права стався рідкісний випадок, коли держава як гарант безпеки, яким виступає Росія, брутально порушивши цей меморандум, сама виступила у ролі агресора проти незалежної, суверенної держави.

Прибічники ідеї позаблоковості часто розглядають її у контексті нейтралітету чи «активного» нейтралітету. Так, гарантуючи свою позицію щодо України, вони звертають увагу на ризики, що мали місце під час загострення відносин з Росією, використання України США інструменту конфронтації з Росією, підвищення ризиків загроз терактів, сепаратизму і т. п. Натомість нейтралітет

розглядається ними як політика сильної і незалежної держави і яка мало чи не єдина можливість проведення швидких та ефективних внутрішніх реформ.

Аналізуючи ці точки зору, зазначимо, що нейтралітет не може розглядатися як умова економічного процвітання, оскільки ця категорія належить до сфери воєнно-політичних відносин, що впливає із самої назви Гаазької конвенції¹⁰. Зокрема, гарантії безпеки, які надаються нейтральній державі з боку інших держав, стосуються недоторканності території, повітряного та морського простору держави для ведення воєнних дій, перевезення військових вантажів чи створення військових об'єктів і пунктів набору військовослужбовців.

Поряд із цим на нейтральну державу покладаються і численні зобов'язання, невиконання яких може призвести до втрати такого статусу. До таких зобов'язань слід віднести: не надавати свою територію, повітряний чи морський простір іншим державам для використання у військових цілях, для розміщення іноземних військових баз та військових об'єктів, формування рекрутських пунктів для переміщення військових вантажів і перевезення військових вантажів і військових контингентів, не передавати та не продавати озброєння до зон воєнних конфліктів, не надавати військової, фінансової чи іншої допомоги, яка може бути використана у воєнних цілях.

Окрім того, ще однією суттєвою умовою нейтралітету є те, що його найвагомішим гарантом виступає сама нейтральна держава. Це означає, що нейтралітет європейських держав (Австрія, Ірландія, Ліхтенштейн, Фінляндія і Швеція) ґрунтується насамперед на їхньому власному оборонному потенціалі, географічному розташуванні та історичних традиціях.

У контексті викладеного зрозуміло, що, попри наявність певних відмінностей між позаблоковим і нейтральним статусом, ключовим аспектом виступає саме неприєднання держави, яка має такий статус, до будь-якого воєнного союзу. Іншими словами, держава повинна розраховувати переважно на власні сили у разі виникнення для неї воєнної загрози.

Аналізуючи політику національної безпеки, важливо зазначити, що однією із її складових є оцінка існуючих і потенційних загроз і шляхів усунення чи мінімізації ризиків. Процес оцінки і прийняття певних рішень має здійснюватися з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників, власних можливостей і обмежень, а також можливості співробітництва з іншими країнами з метою відвернення чи нейтралізації тих чи інших загроз.

Особливої уваги заслуговує проблема класифікації і критерії оцінки існуючих і потенційних загроз. Саме національна безпека як системне утворення, покликана слугувати, по-перше, запобіганню й усуненню реально існуючих загроз і, по-друге, вона, по суті, має бути адекватною цим загрозам, і відповідати принципу достатності. У разі ж невідповідності система національної безпеки України стане неефективною і може стати самостійним джерелом загрози для національних інтересів інших держав. Якщо говорити конкретніше, то порушення рівноваги між системою гарантій національної безпеки і явними або потенційними загрозами в одних випадках може призвести до розпаду соціальних структур, а в інших – до необґрунтованих репресій усередині держави і конфліктів у міждержавних відносинах.

Тому на кожному історичному відтинку часу оцінка потенційних загроз і ступеня їх небезпеки для національних інтересів України має стати пріоритетним напрямом діяльності суб'єктів системи забезпечення національної безпеки держави. Оцінка ця має здійснюватися на основі результатів спеціальних наукових

досліджень на професійному рівні (наприклад, Інститутом стратегічних досліджень) і охоплювати всі сфери життєдіяльності країни. Адекватність оцінки загроз, ступеня їхньої реальної небезпеки для життєво важливих інтересів України визначатиме політику держави у сфері національної безпеки і, відповідно, ефективність системи цих гарантій, тенденції розвитку, змін її структури тощо.

До можливих загроз у воєнно-політичній сфері потрібно віднести посягання на основи конституційного ладу, територіальну цілісність і політичну незалежність України, а також втручання у її внутрішні справи; використання території України для підривної діяльності проти третіх країн, прояв політичного екстремізму і тероризму; саботаж розбудови Збройних Сил України, проведення військової реформи, послаблення обороноздатності держави і боєздатності армії; небезпека воєнного нападу; розпалювання міжнаціональних конфліктів і послаблення морально-політичного духу особового складу Збройних Сил України; втягнення у воєнні конфлікти і демонстрація сили (у тому числі ядерний шантаж); розголошення державної і військової таємниці та ін.

Так, проведення Росією військової операції з анексії Криму вкотре переконує, що воєнна сила залишається одним з найважливіших інструментів політики держави щодо забезпечення її національної безпеки. Більше того, найвищу цінність Вестфальської системи та її наступниць – державний суверенітет в Україні було брутально зневажено російськими військовими. І, як ми сьогодні спостерігаємо, фактичне безсилля світової спільноти у розв'язанні цієї ситуації. Слід особливо зазначити, що ми маємо справу з російсько-українським збройним конфліктом, який за певних обставин загрожуватиме перерости у третю світову війну.

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зробити ряд висновків:

- самопроголошений позаблоковий або нейтральний статус на сьогодні не дає Україні надійних гарантій щодо забезпечення її національної безпеки. Навіть за умови отримання Україною від провідних країн юридично оформлених зовнішніх гарантій військової безпеки, Українська держава повинна розраховувати переважно на власні оборонні можливості.
- Стратегічною метою політики національної безпеки України є забезпечення державного суверенітету та територіальної цілісності, національної єдності на основі демократичного поступу суспільства і держави, дотримання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для динамічного зростання економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення.

1. Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія ; наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : Талком, 2017. 576 с.; Антонов В.О. Політика національної безпеки України в сучасних умовах: проблеми та реалії. *Право України*. 2014. № 5. С. 106–114; Антонов В.О. Проблема формування реалізації стратегії національної безпеки України на тлі посилення загроз. *Держава і право*. 2014. Вип. 64. С. 122–127. 2. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Методологічні засади стратегії національної безпеки. *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С. 15–24. 3. Ліпкан В.А. Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення: монографія. Київ: Текст, 2003. 180 с.; Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: монографія. Київ: Текст, 2003. 600 с. 4. Дмитриев А.П. Методологические основы общей теории безопасности. *Общая теория безопасности*: учебн. пособ. Москва: ВАГПШ, 1994. 230 с. 5. Антонов В.О. Проблеми формування нової архітектури глобальної та регіональної безпеки України. *Держава і право*: зб. наук. пр. (Серія «Юридичні і політичні науки»). 2010. Вип. 50. С. 154–161. 6. Sherr Tames.

The Future of NATO – Ukraine cooperation: a Western perspective. *National security and Defense*. 2000. № 8. P.42–43. 7. Палій О. Україна: шлях до Європи через НАТО. *Універсум*. 2003. № 7–10. С. 59. 8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> 9. Офіційний вісник України. 2007.02.03. № 13. С. 123. Ст. 507, код акта 38832/2007. 10. Гаазька Конвенція про права і обов'язки нейтральних держав та осіб у разі сухопутної війни від 18 жовтня 1907 р.; Гаазька Конвенція про права і обов'язки нейтральних держав у разі війни на морі від 18 жовтня 1907 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_193.

References

1. Antonov V.O. Konstytutsiino-pravovi zasady natsionalnoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia / V.O. Antonov; nauk. red. Yu.S. Shemshuchenko. Kyiv: Talkom, 2017. 576 s.; Antonov V.O. Polityka natsionalnoi bezpeky Ukrainy v suchasnykh umovakh: problemy ta realii // Pravo Ukrainy. 2014. № 5. S. 106–114; Antonov V.O. Problema formuvannia realizatsii stratehii natsionalnoi bezpeky Ukrainy na tli posylennia zahroz. *Derzhava i pravo*. 2014. Vyp. 64. S. 122–127. 2. Horbulin V.P., Kachynskyi A.B. Metodolohichni zasady stratehii natsionalnoi bezpeky // Stratehichna panorama. 2004. № 3. S. 15–24. 3. Lipkan V.A. Natsionalna bezpeka Ukrainy: normatyvno-pravovi aspekty zabezpechennia: monohrafiia. Kyiv: Tekst, 2003. 180 s.; Lipkan V.A. Teoretychni osnovy ta elementy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia. Kyiv: Tekst, 2003. 600 s. 4. Dmytryev A.P. Metodolohicheskye osnovy obshchei teoryi bezopasnosti. *Obshchaia teoriia bezopasnosti: uchebn. posob*. Moskva: VAHSh, 1994. 230 s. 5. Antonov V.O. Problemy formuvannia novoi arkhitektury hlobalnoi ta rehionalnoi bezpeky Ukrainy. *Derzhava i pravo* : zb. nauk. pr. (Seriiia «Iurydychni i politychni nauky»). 2010. Vyp. 50. S. 154–161. 6. Sherr Tames. The Future of NATO – Ukraine cooperation: a Western perspective. *National security and Defense*. 2000. № 8. P. 42–43. 7. Palii O. Ukraina: shliakh do Yevropy cherez NATO. *Universum*. 2003. № 7–10. С. 59. 8. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezidenta Ukrainy № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> 9. Ofitsiyni visnyk Ukrainy. 2007. 02.03. № 13. S. 123. St. 507, kod akta 38832/2007. 10. Haazka Konventsiiia pro prava i oboviazky neitralnykh derzhav ta osib u razi sukhoputnoi viiny vid 18 zhovtnia 1907 r.; Haazka Konventsiiia pro prava i oboviazky neitralnykh derzhav u razi viiny na mori vid 18 zhovtnia 1907 r. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_193.

Antonov Volodymyr. Ukraine's national security strategy in modern conditions: tasks and implementation problems

The article examines topical theoretical, legal and constitutional problems associated with the development of a national security strategy, which should now occupy almost one of the central places in the development of an independent Ukrainian state. After all, it is the national security strategy that determines the principles, priority goals, objectives and mechanisms for protecting the vital interests of the individual, society and the state from external and internal threats. It is argued that the study of the constitutional and legal aspects of the national security strategy of Ukraine has not only theoretical, but also directly practical significance, since it is aimed at improving the current legislation on the national security of Ukraine and the military doctrine of Ukraine, is the basis for the development of guidelines and directions for the activities of public authorities in order to timely identify, prevent and neutralize real and potential threats to the national interests of Ukraine. It is concluded that the main goal of the strategy is to ensure a level of national security that would guarantee human and civil rights and freedoms, sustainable innovative development of Ukraine, its culture and identity, competitiveness of the economy and society, further strengthening of the international positions and authority of the Ukrainian state in the modern world.

Successful solution of these fateful tasks for Ukraine is possible provided that not only the unity and capacity of state power. The dynamics and scale of change in the modern world

dictate the need to develop scientific and legal issues of national security strategy. Therefore, the problem of national security is relevant, and its research and solution is associated with the need to develop a unified system of knowledge about national security, a unified methodological framework for studying, analyzing, evaluating and forecasting specific means and ways of ensuring national security, adequate to the nature and scale threats to national interests.

Key words: *strategy of national security, challenges and threats, ensuring national security, human and civil rights and freedoms, military security, state defense, armed forces, non-aligned status, neutral status.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-211-219

УДК 340.13:342.3

О. О. СКРИПНЮК,

кандидат юридичних наук*

ORCID: 0000-0001-5620-7762

ДЕМОКРАТІЯ І ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ ТА РОЛЬ ПРАВА В ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

У статті досліджуються особливості впливу права на ефективне функціонування демократичних інститутів. Проаналізовано сутність демократії як явища правової дійсності та процес її становлення, а також подальшого формування сучасних правових інституцій. Обґрунтовується положення про те, що найважливішими характеристиками політичного режиму є ставлення держави до прав і свобод людини і громадянина, ступінь політичної участі народу в процесі прийняття державно-правових рішень, відповідність діяльності органів влади інституційно-правовим основам, прийнятим у державі, наявність опозиції й можливість конкурентного суперництва політичних партій у процесі формування органів державної влади. Зроблено висновок, що специфіка демократії полягає в тому, що її ресурси мають здатність до самовідтворення в рамках сформованої системи правових інститутів у державі.

Ключові слова: *політичний режим, демократія, інститут демократії, конституційне право, верховенство права, законність, права людини.*

Скрипнюк А. А. Демократия и политический режим и роль права в эффективном функционировании демократических институтов

В статье исследуются особенности воздействия права на эффективное функционирование демократических институтов. Проанализированы сущность демократии как явления правовой действительности и процесс ее становления, а также дальнейшего формирования современных правовых институтов. Обосновывается положение о том, что важнейшими характеристиками политического режима выступает отношение государства к правам и свободам человека и гражданина, степень политического участия народа в процессе принятия государственно-правовых решений, соответствие деятельности органов власти институционально-правовым основам, принятым в государстве, наличие оппозиции и возможность конкурентного соперничества политических партий в процессе формирования органов государственной власти. Сделан вывод о том, что специфика демократии заключается в том, что ее ресурсы обладают способностью к самовоспроизведению в рамках сложившейся системы правовых институтов в государстве.

Ключевые слова: *политический режим, демократия, институт демократии, конституционное право, верховенство права, законность, права человека.*

* Skrypniuk Oleksandr, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

© О. О. Скрипнюк, 2021